

Imigranci z krajów b. ZSRR na polskim rynku pracy – analiza przestrzenna na poziomie powiatów

Dorota Kałuża-Kopias

Uniwersytet Łódzki
Katedra Demografii

Po akcesji Polski do UE napływ obcokrajowców do kraju był w pierwszych latach stosunkowo niewielki (Gmaj 2005; Górny i in. 2010; Kałuża-Kopias 2013, 2016; Wendt i in. 2018). Sukcesywna liberalizacja przepisów prawa odnośnie do zatrudniania imigrantów, a zwłaszcza obywateli krajów b. ZSRR, spowodowała, że od kilku lat widzimy dużą dynamikę wzrostu liczby cudzoziemców ze Wschodu, podejmujących pracę w Polsce.

Łagodzenie przez rząd przepisów dotyczących dostępu imigrantów do polskiego rynku pracy zostało wymuszone rosnącym popytem na pracowników, zwłaszcza w branżach, takich jak przemysł czy budownictwo (Kałuża-Kopias 2016, 2018). Oczywiście poprawa sytuacji na rynku pracy, czyli rosnące zapotrzebowanie na pracowników¹, spadek bezrobocia i wzrost płac, nie jest równomierna w poszczególnych regionach kraju. W pierwszej dekadzie po przystąpieniu naszego kraju do UE najatrakcyjniejszym miejscem pracy dla imigrantów było województwo mazowieckie, głównie Warszawa i gminy wokół niej (Górny i Śleszyński 2019; Górny i in. 2019). W ostatnich latach obserwujemy zarówno dynamiczny wzrost przybyszów ze Wschodu, a zwłaszcza Ukraińców, do – w zasadzie – wszystkich województw, jak też dywersyfikację przestrzenną miejsc podejmowania przez nich pracy (Brzózka i Sowa 2016; Chmielewska i in. 2018; Kałuża-Kopias i Śmigieński 2019).

Pojawienie się nowych obszarów docelowych dla migrantów ze Wschodu stanowi w polskich badaniach stosunkowo nowe zjawisko. W ostatnich latach problem migracji zarobkowej obywateli z krajów b. ZSRR do Polski był eksplo-

rowany głównie na przykładzie Ukraińców (Brunarska i in. 2012; Górny i in. 2018; Wendt i in. 2018).

Celem tego artykułu jest pokazanie skali zjawiska migracji zarobkowej do Polski na poziomie powiatów dla obywateli sześciu krajów powstałych po rozpadzie ZSRR, a mianowicie: Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Rosji i Ukrainy, natomiast analiza została oparta na nowej procedurze obowiązującej od 1 stycznia 2018 r., dotyczącej pracy sezonowej (dla 2019 r.). Dane są prezentowane po przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców danego powiatu. Choć może odpowiedniejszym punktem odniesienia byłaby jedynie populacja w wieku produkcyjnym, ponieważ wielkość ta jest z uwagi na znaczną skalę nierejestrowanych migracji wewnętrznych i zewnętrznych w wielu jednostkach administracyjnych zawyżona (peryferyjne obszary odpływu) lub zaniżona (obszary metropolitarne). Ponadto różnice pomiędzy liczbą ludności *de iure* a *de facto* są znacznie większe w tej grupie wiekowej (zwłaszcza w mobilnym wieku produk-

¹ Według danych MRPiPS od kilku lat obserwujemy wzrost liczby dostępnych miejsc pracy, <<https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analiz>>.

cyjnym) niż wśród ludności ogółem. Tytułem wprowadzenia została najpierw dokonana analiza migracji zarobkowej do Polski we wcześniejszych latach w ujęciu regionalnym. Prezentowane opracowanie – oprócz rozkładu przestrzennego imigrantów ze Wschodu na polskim rynku pracy – pokazuje równocześnie różnice między poszczególnymi nacjami w wyborze miejsc docelowych. Głównym źródłem danych są statystyki Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) i Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS).

Aspekt prawny zatrudniania cudzoziemców

Po przystąpieniu Polski do UE nastąpiły liczne zmiany w krajowej polityce zatrudniania cudzoziemców, zmiany, które ułatwiły obcokrajowcom dostęp do polskiego rynku pracy. W świetle obecnie obowiązujących regulacji prawnych obywatele państw UE, jak również państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego nie potrzebują zezwolenia na pracę. Z tego obowiązku zostali zwolnieni również m.in.: cudzoziemcy, którzy uzyskali zezwolenie na osiedlenie się w dowolnym kraju UE, rezydenci długoterminowi Wspólnot Europejskich w Rzeczypospolitej Polskiej, osoby mające zgodę na pobyt tolerowany, uchodźcy, absolwenci polskich szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych oraz naukowcy. Również obywatele państw wschodnich, takich jak: Ukraina, Białoruś, Rosja, Mołdawia i Gruzja, nie muszą mieć zezwolenia na pracę; wymagane jest jedynie oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia zatrudnienia, zarejestrowane w urzędzie pracy (*Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004...*).

Od 1 stycznia 2014 r. uproszczona procedura zatrudnienia dotyczy również obywateli Armenii (*Ustawa z dnia 12 grudnia 2013...*). W tym samym roku wprowadzono ułatwienia dla cudzoziemców zainteresowanych podjęciem pracy w Polsce, m.in. uproszczono procedurę wydawania zezwoleń osobom kontynuującym zatrudnienie i obniżono koszty związane z wydaniem pozwolenia na pracę. Ponadto od 1 stycznia 2018 r. umożliwiono – dzięki liberalizacji przepisów przywołanej już ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy – zatrudnianie cudzoziemców przy

pracach sezonowych, które są wykonywane nie dłużej niż przez dziewięć miesięcy w roku (*Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 grudnia 2017...*). Tego typu zezwolenia dotyczą zatrudnienia wszystkich obywateli krajów trzecich i mogą być zawierane na podstawie oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi² lub zezwolenia na pracę sezonową.

Rozmiary zatrudnienia imigrantów w Polsce

Stopniowa liberalizacja przepisów prawa dotyczących obecności imigrantów na polskim rynku pracy wpłynęła na systematyczny wzrost liczby zatrudnionych cudzoziemców. Od 2014 r. obserwujemy stały wzrost liczby wydawanych zezwoleń na pracę w naszym kraju. W 2019 r. wydano ich ponad 444 tys., czyli o 35% więcej niż rok wcześniej (2018 r.) i o 576% więcej niż w 2015 r., przy czym warto zaznaczyć, że wzrost ten był widoczny we wszystkich województwach (tabela 1, patrz s. 18), choć w niektórych regionach jego dynamika przekraczała znacznie wartości średnie.

Również od kilku lat wzrasta dekoncentracja przestrzenna wydawanych zezwoleń na pracę. Przed 2015 r. ponad 50% wszystkich zezwoleń na pracę wydano w województwie mazowieckim. Z biegiem lat na atrakcyjności wśród imigrantów zyskiwały pozostałe obszary kraju (wykres 1, patrz s. 18), co odzwierciedlało poprawę sytuacji na rynku pracy w pozostałych regionach.

Według danych za rok 2019 do województw, w których wydano najwięcej zezwoleń na pracę, należą: mazowieckie, śląskie i wielkopolskie. Jednak między rokiem 2015 a 2019 największy średnioroczny przyrost liczby zezwoleń odnotowano w województwach: łódzkim (średnioroczny wzrost z roku na rok to ponad 138%), zachodniopomorskim (117%), warmińsko-mazurskim (112%) oraz śląskim (110%). Dla porównania w latach 2015–2019 w województwie wielkopolskim tempo zmian liczby

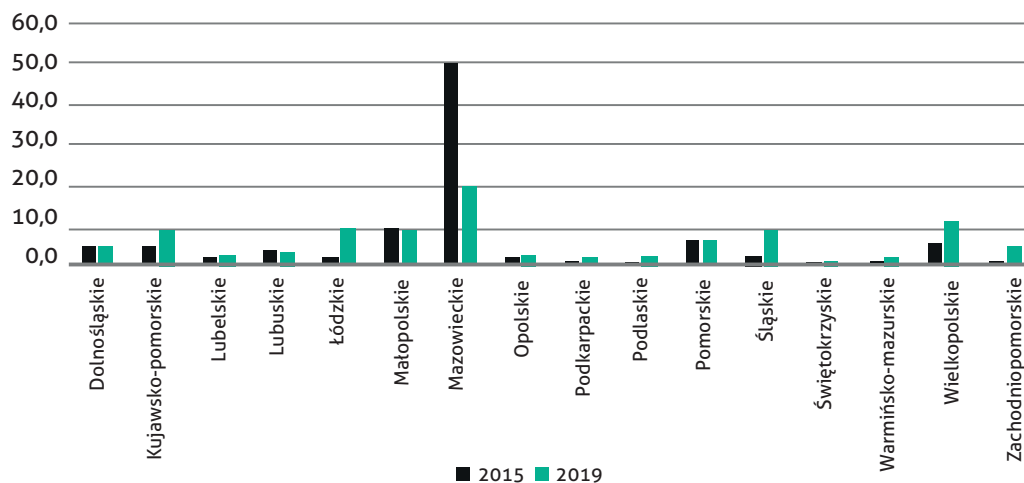
² Przed wejściem w życie ustawy było to oświadczenie o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi.

Tabela 1. Zezwolenia na pracę cudzoziemców w Polsce w latach 2015–2019

Województwo	2015	2016	2017	2018	2019	średnia geometryczna za lata 2015–2019 (w %)
Dolnośląskie	3388	10 880	12 284	19 158	23 907	162,9
Kujawsko-pomorskie	3347	4998	6504	25 682	37 976	183,5
Lubelskie	1615	2782	5254	8043	12 987	168,3
Lubuskie	2666	3581	7452	10748	16 359	157,3
Łódzkie	1305	3577	19 345	32 423	41 993	238,1
Małopolskie	6291	15 138	22 162	27 534	37 389	156,1
Mazowieckie	32 502	48 126	75 271	79 670	86 348	127,1
Opolskie	1218	2794	5798	9584	11 578	175,5
Podkarpackie	936	1754	3730	5378	8551	173,8
Podlaskie	643	1011	2898	5339	9796	197,5
Pomorskie	4133	7889	12 480	20 929	30 409	164,6
Śląskie	2003	7175	23 160	21 924	39 077	210,1
Świętokrzyskie	603	1765	3252	4177	6166	178,8
Warmińsko-mazurskie	506	1483	5228	6936	10 204	211,9
Wielkopolskie	3608	10 231	21 036	36 464	49 069	192,0
Zachodniopomorskie	1022	4210	9772	14 779	22 599	216,8
Polska	65 786	127 394	235 626	328 768	444 738	161,2

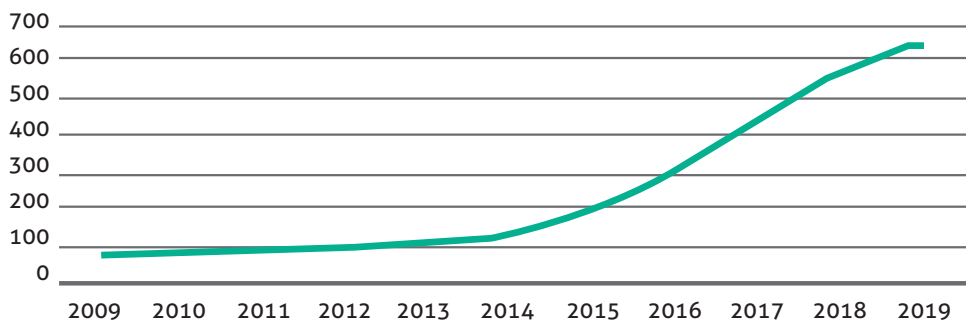
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

Wykres 1. Rozkład zezwoleń na pracę cudzoziemców w Polsce w latach 2015 i 2019 według województw (Polska = 100%)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

Wykres 2. Liczba ubezpieczonych, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych wskazali obywatelstwo inne niż polskie w latach 2009–2019 (w tys. osób)



Źródło: opracowanie własne na podstawie Portalu Statystycznego ZUS (2020).

wydawanych zezwoleń wynosiło 190%, a w mazowieckim 127% (tabela 1).

Istotną rolę w dywersyfikacji przestrzennej zatrudnienia cudzoziemców odgrywają agencje pracy tymczasowej, które potrafią sprawnie przeprowadzić w imieniu pracodawcy proces rekrutacji do pracy. Ich liczba systematycznie rośnie. Na koniec 2018 r. na polskim rynku pracy funkcjonowało ponad 4 tys. agencji zatrudnienia. W porównaniu z 2015 r. liczba ta wzrosła o ponad 60%. Przykładowo w województwie łódzkim było zarejestrowanych 150 agencji pracy tymczasowej, podczas gdy w 2010 r. funkcjonowało ich zaledwie 12.

Analizując skład narodowościowy cudzoziemców pracujących w Polsce, nietrudno zauważyć, że najliczniejszą grupę na polskim rynku pracy stanowią Ukraińcy, których przewaga liczebna nad pozostałymi narodowościami zatrudnionych w ostatnich latach rośnie. W 2019 r. przybysze z Ukrainy stanowili ponad 74% wszystkich cudzoziemców, którzy otrzymali zezwolenia na pracę (w 2005 r. ich udział stanowił 28%).

Poza obywatelami Ukrainy na polskim rynku pracy stosunkowo liczną subpopulację stanowili Białorusini (6%). Udział obywateli pozostałych państw nie przekracza po 2% ogółu imigrantów, którzy otrzymali zezwolenie na pracę w 2019 r. Łącznie obywatele wspomnianych wcześniej 6 państw b. ZSRR stanowili 85% ogółu pracowników z państw trzecich w Polsce.

Polski rynek pracy jest atrakcyjny dla cudzoziemców z za wschodniej granicy przynajmniej z kilku powodów, a mianowicie:

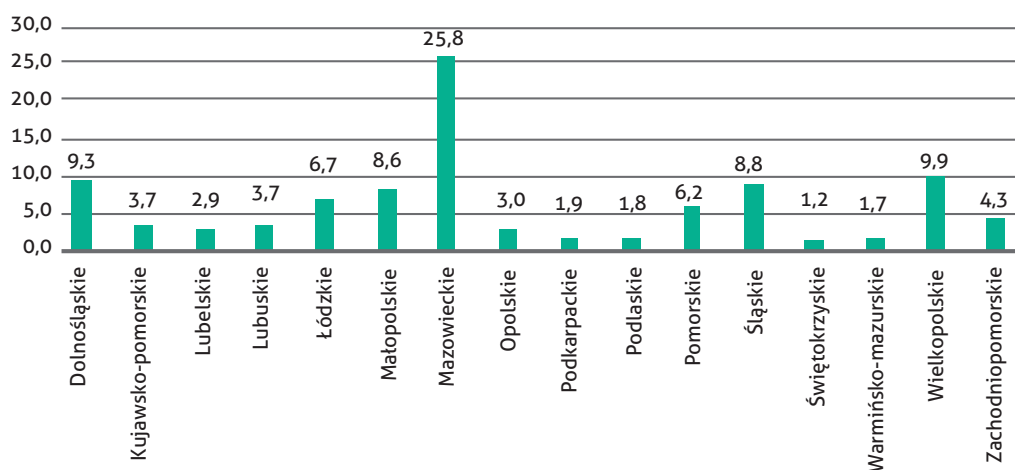
- Bliskość językowa, która umożliwia po kilku tygodniach komunikację w podstawowym zakresie (w przypadku Armenii, Gruzji i Mołdawii większość obywateli zna na podstawowym poziomie język rosyjski, co ułatwia aklimatyzację).
- Bliskość geograficzna, która umożliwia częstszy kontakt z rodziną (czynniki ten jest powiązany z poprawiającymi się połączeniami drogowymi z Białorusią, Ukrainą i częściowo z Rosją (Obwód Kaliningradzki) oraz pojawieniem się tanich przewoźników lotniczych, którzy zapewniają połączenia z wieloma miastami ukraińskimi i z dwoma w Gruzji).
- Istniejące sieci migracyjne, które pozwalają w pierwszych miesiącach po przyjeździe na zmniejszenie kosztów funkcjonowania w nowym miejscu.
- Wyższe zarobki niż w kraju rodzimym³.
- Liberalizacja przepisów ułatwiających dostęp cudzoziemców z za wschodniej granicy do polskiego rynku pracy.

Wzrost liczby pracujących w Polsce cudzoziemców przekłada się na zwiększenie liczby obcokrajowców opłacających składki i korzystających z ubezpieczenia społecznego. Jak pokazują statystyki, liczba cudzoziemców odprowadzających składki do ZUS na koniec 2019 r. wyniosła ponad 651 tys. osób, czyli o 14% więcej niż rok wcześniej (wykres 2).

Nie dziwi fakt, że najwięcej cudzoziemców widocznych w przedstawionych powyżej sta-

³ Net average monthly salary (adjusted for living costs in PPP) https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_European_countries_by_average_wage.

Wykres 3. Odsetek ubezpieczonych, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo inne niż polskie według województw w 2019 r. (w % ogółem)



Źródło: opracowanie własne na podstawie Portalu Statystycznego ZUS, 2020.

tystykach ZUS stanowią Ukraińcy. Na koniec grudnia 2019 r. zarejestrowanych było 479 tys. Drugą najliczniejszą grupę stanowili obywatele Białorusi (ponad 42 tys.), a trzecią – Gruzji (ok. 10 tys.). Pomijając zatem ważną rolę na rynku pracy, zatrudnieni legalnie cudzoziemcy przyczyniają się również do zmniejszenia deficytu Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, płacąc składki ubezpieczeniowe. Osoby zza wschodniej granicy są również konsumentami dóbr i usług w Polsce, a więc wydawane przez nich pieniądze w naszym kraju nie pozostają bez znaczenia dla gospodarki.

Patrząc z kolei na rozmieszczenie cudzoziemców ubezpieczonych w ZUS według województw, nietrudno zauważyć (wykres 3), że największa ich część mieszka w województwie mazowieckim, a w następnej kolejności – dolnośląskim, wielkopolskim, śląskim. Województwo łódzkie znajduje się na 8. miejscu pod względem udziału mieszkających w nim cudzoziemców (43,4 tys., co stanowiło 4,2% ogółu). Najmniej obywateli innych krajów mieszkają w województwie świętokrzyskim (1,3%).

W 15 na 16 województw największą grupą ubezpieczonych w ZUS cudzoziemców stanowili obywatele Ukrainy, choć ich frakcja jest różna w poszczególnych regionach kraju (tabela 2).

Największy udział Ukraińców wśród cudzoziemców odnotowano w województwie opolskim (ponad 88%), a następnie w województwach podkarpackim i lubuskim (po 85%). Zdecydowanie mniejszy odsetek obywateli Ukrainy był w województwie podlaskim (40%). W tym województwie – z uwagi na wspólną granicę zewnętrzną – bardziej widoczni są obywatele Białorusi (47%). W regionie łódzkim udział obywateli Ukrainy wśród cudzoziemców wynosi niespełna 82%, a kolejne grupy narodowościowe to Białorusini (3,3%) i Gruzini (1,9%).

Rozkład przestrzenny oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi w układzie powiatowym

Oficjalne, dostępne na stronie MRPiPS dane na temat zatrudniania cudzoziemców w układzie przestrzennym były dotąd ograniczone do poziomu województw. Od 2019 r. dostępne są dane w układzie powiatowym⁴, umożliwiając odpowiedź na kluczowe z punktu widzenia zróżnicowania gospodarczego i badania lokalnych rynków pracy pytanie: Czy i w jakim stopniu imigranci podejmujący czasową pracę w Polsce koncentrują się na niewielkim, naj-

⁴ <<https://www.gov.pl/web/rodzina/drp-cudzoziemcy-na-ryнку-pracy>>.

Tabela 2. Odsetek ubezpieczonych zgłoszonych do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych według województw i wybranych krajów w 2019 r. (w % ogółem w województwie)

Województwo	Obywatele						Łącznie
	Białorusi	Gruzji	Mołdawii	Rosji	Ukrainy	inne	
Dolnośląskie	3,01	1,43	0,52	1,03	81,58	12,43	100,00
Kujawsko-pomorskie	3,39	1,40	1,83	1,05	83,07	9,26	100,00
Lubelskie	23,19	0,96	0,78	1,48	65,38	8,21	100,00
Lubuskie	2,95	1,91	2,31	0,62	85,92	6,29	100,00
Łódzkie	3,30	1,88	0,69	0,85	81,62	11,66	100,00
Małopolskie	2,73	1,48	1,79	1,87	73,40	18,73	100,00
Mazowieckie	8,61	1,07	1,41	1,79	60,57	26,55	100,00
Opolskie	1,95	1,16	2,34	0,38	88,10	6,07	100,00
Podkarpackie	2,08	0,20	0,58	0,81	84,94	11,39	100,00
Podlaskie	47,40	1,28	0,42	2,25	40,52	8,13	100,00
Pomorskie	5,87	1,62	1,52	2,07	76,98	11,94	100,00
Śląskie	2,50	2,18	1,16	0,84	82,76	10,56	100,00
Świętokrzyskie	5,23	1,50	4,17	0,96	79,00	9,14	100,00
Warmińsko-mazurskie	10,33	2,18	1,58	2,46	72,49	10,96	100,00
Wielkopolskie	3,51	1,79	1,35	0,79	83,85	8,71	100,00
Zachodnio-pomorskie	3,63	2,06	1,33	0,89	81,58	10,51	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie Portalu Statystycznego ZUS 2020.

bardziej atrakcyjnym obszarze kraju, utożsamianym z największymi miastami – centrami gospodarczymi?

W tej części artykułu przyjrzymy się danym o nowym typie zezwoleń związanych z pracą sezonową, obowiązujących od 1 stycznia 2018 r. Cudzoziemiec, aby uzyskać ten rodzaj zezwolenia na pracę, musi spełniać kilka warunków, a mianowicie posiadać: wizę wjazdową, zezwolenie na pracę sezonową lub jego przedłużenie, źródła dochodu, pozwalające na pokrycie kosztów utrzymania i zakwaterowania na terytorium naszego kraju. Ten typ zezwolenia na pracę obywatel kraju trzeciego może uzyskać na okres nie dłuższy niż 9 miesięcy od dnia pierwszego wjazdu w celu wykonywania pracy sezonowej (Kawka 2019).

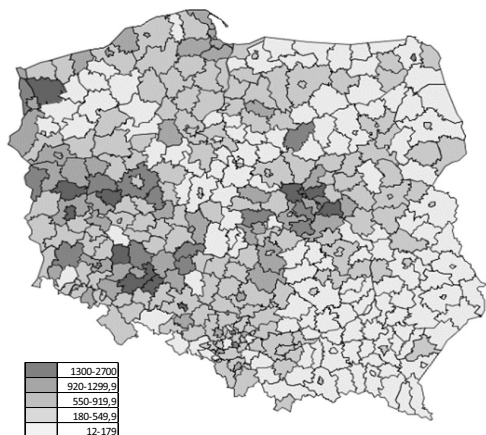
Przyjrzymy się zatem, jak wygląda przestrzenno-rozkład imigrantów z krajów b. ZSSR, pracu-

jących w Polsce – na podstawie oświadczeń z 2019 r.

Biorąc pod uwagę obywatelstwo przybywających do pracy cudzoziemców, można byłoby się spodziewać, że ze względu na bliskość wschodniej granicy większość imigrantów będzie decydowała się na pracę w regionach wschodnich kraju, jednak, jak wskazują dane odnośnie do rejestrowanych oświadczeń, założenie to się nie potwierdza. Jak można zauważyć (mapa 1, patrz s. 22), wschód Polski przyciąga niewielką liczbę pracowników. Jednym z czynników mających wpływ na ten stan rzeczy jest mało atrakcyjny rynek pracy tego regionu (niższe zarobki, mniej atrakcyjne oferty pracy) w porównaniu z województwami położonymi w centralnej i zachodniej części kraju. Również A. Górny i P. Śleszyński (2019) zwracają uwagę na niekorzystną strukturę gospodarczą

Polski Wschodniej. Kolejnym czynnikiem wpływającym na przestrzenne rozmieszczenie pracowników z krajów trzecich są – wspomniane we wcześniejszym punkcie – agencje rynku pracy. W 2018 r. na 8199 agencji zatrudnienia większość była zlokalizowana w centralnej i zachodniej części kraju. Niespełna 20% z nich znajdowało się w województwie mazowieckim, 11% – w województwach wielkopolskim i śląskim, a 8% – w dolnośląskim i małopolskim.

Mapa 1. Oświadczenia obywateli krajów trzecich, wpisane do ewidencji w 2019 r. – według powiatu, w którym cudzoziemiec ma wykonywać pracę (na 10 tys. mieszkańców)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

W przypadku województw wschodnich liczba agencji była znacznie mniejsza. Na terenie województwa podlaskiego było zarejestrowanych 110 agencji (1,3% ogółu agencji zatrudnienia czynnych w 2018 r. w Polsce), w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego odsetek ten wynosił 2,2%, a w lubelskim – 3,5%. W 2019 r. do powiatów, które zarejestrowano najwięcej oświadczeń, należały: wrocławski, piaseczyński i sochaczewski (tabela 3).

Jeśli spojrzymy na najliczniej reprezentowane na rynku pracy obywatelstwo – ukraińskie i białoruskie – można dostrzec istotne różnice w rozkładzie przestrzennym pracowników (mapa 2 i 3). I tak rozmieszczenie Ukraińców niewiele się różni od rozkładu wszystkich cudzoziemców ogółem, co nie dziwi, skoro stanowią oni prawie 3/4 ogółu cudzoziemców z badanej kategorii.

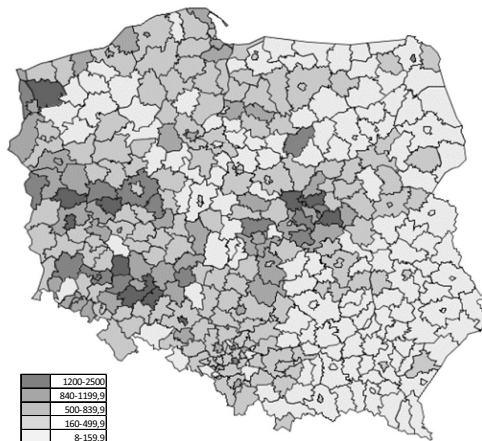
Najwyższa częstotliwość pracujących obywateli Ukrainy występowała na obszarze województwa mazowieckiego i śląskiego. Powiaty wrocławski, piaseczyński i sochaczewski charakteryzowały się najwyższymi wartościami wskaźników odnoszących się do oświadczeń w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Tabela 3. 10 powiatów o największej intensywności oświadczeń wpisanych do ewidencji w 2019 r. – według powiatu, w którym cudzoziemiec ma wykonywać pracę (w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców)

Powiat wykonywania pracy	Cudzoziemcy ogółem
Wrocławski	2622
Piaseczyński	1995
Sochaczewski	1903
Goleniowski	1786
Wotowski	1707
Grodziski	1692
Warszawski zachodni	1676
Oławski	1656
m. Opole	1493
m. Zielona Góra	1404

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

Mapa 2. Oświadczenia obywateli Ukrainy, wpisane do ewidencji w 2019 r. – według powiatu, w którym cudzoziemiec ma wykonywać pracę (na 10 tys. mieszkańców)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

Tabela 4. 10 powiatów o największej intensywności oświadczeń Ukraińców, wpisanych do ewidencji w 2019 r. – według powiatu, w którym cudzoziemiec ma wykonywać pracę (w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców)

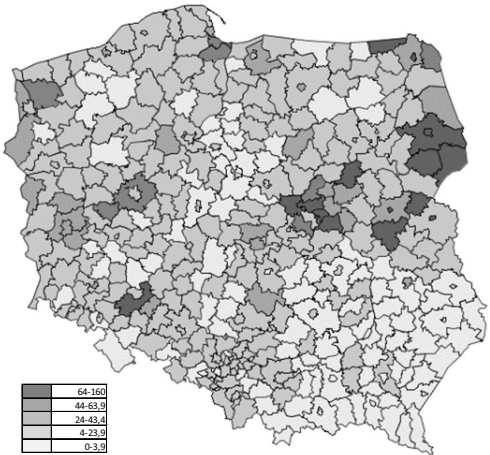
Powiat wykonywania pracy	Ukraińcy
Wrocławski	2426
Piaseczyński	1802
Sochaczewski	1733
Wołowski	1670
Goleniowski	1664
Orłowski	1656
Warszawski zachodni	1526
Grodziski	1495
Miasto Opole	1404
Świebodziński	1403

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

W przypadku Białorusinów sytuacja wygląda zgoła odmiennie. Obywatele Białorusi zlokalizowani byli najczęściej na obszarze Polski Wschodniej, a dokładniej w regionach znajdujących się w pobliżu granicy polsko-białoruskiej (mapa 3). W przypadku tej narodowości natężenie oświadczeń rejestrowanych w Polsce Centralnej i Zachodniej było znacznie mniejsze. Największą intensywnością napływu do pracy, przekraczającą 100 Białorusinów na 10 tys. mieszkańców, charakteryzowały się miasta Biała Podlaska i Białystok oraz powiaty ziemskie wrocławski i sochaczewski.

Różnice między Ukraińcami a Białorusinami w przestrzennym rozmieszczeniu na polskim rynku pracy mogą wynikać z odmiennego charakteru migracji ze względu na długość pobytu. Jeśli chodzi o Białorusinów, mamy zapewne częściej do czynienia z ruchami wahadłowymi niż w przypadku Ukraińców, co ułatwia koncentracja na obszarze bliskim granicy z Białorusią. Z kolei na długoterminowy charakter pobytu w Polsce Ukraińców wskazują w swych badaniach A. Górny i P. Kaczmarczyk (2019).

Mapa 3. Oświadczenia obywateli Białorusi, wpisane do ewidencji w 2019 r. – według powiatu, w którym cudzoziemiec ma wykonywać pracę (na 10 tys. mieszkańców)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

Tabela 5. 10 powiatów o największej intensywności oświadczeń Białorusinów, wpisanych do ewidencji w 2019 r. – według powiatu, w którym cudzoziemiec ma wykonywać pracę (w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców)

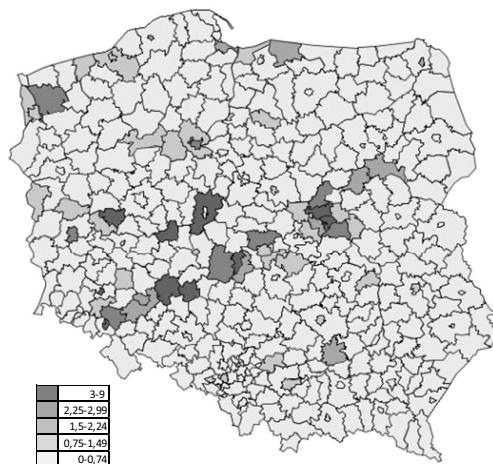
Powiat wykonywania pracy	Białorusini
Biała Podlaska	159
Białystok	125
Wrocławski	105
Sochaczewski	104
Łosicki	88
Bielski	86
Suwałki	85
Piaseczyński	82
Hajnowski	75
Białostocki	72

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

Liczba pozostałych obywateli b. ZSRR, czyli: Armenii, Gruzji, Mołdawii i Rosji, przybywających do Polski w celach zarobkowych, jest znacznie mniejsza, a rozkład przestrzenny ich aktywności na rynku pracy nie odbiegał od rozmieszczenia przestrzennego ogółu pracujących

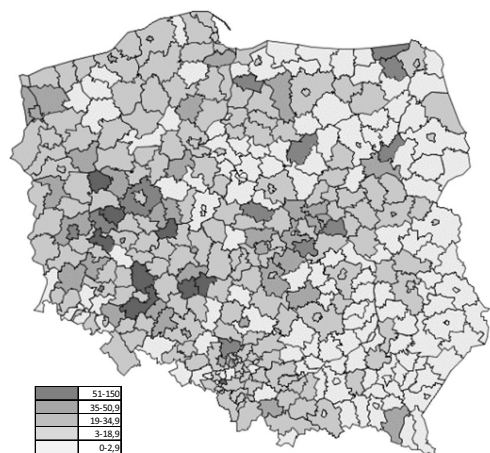
w Polsce obywateli państw trzecich czy obywateli Ukrainy (mapy: 1, 2, 3, 4). Różnice oczywiście odnosiły się do skali napływu.

Mapa 4. Oświadczenia obywateli Armenii, wpisane do ewidencji w 2019 r. – według powiatu, w którym cudzoziemiec ma wykonywać pracę (na 10 tys. mieszkańców)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

Mapa 5. Oświadczenia obywateli Gruzji, wpisane do ewidencji w 2019 r. – według powiatu, w którym cudzoziemiec ma wykonywać pracę (na 10 tys. mieszkańców)

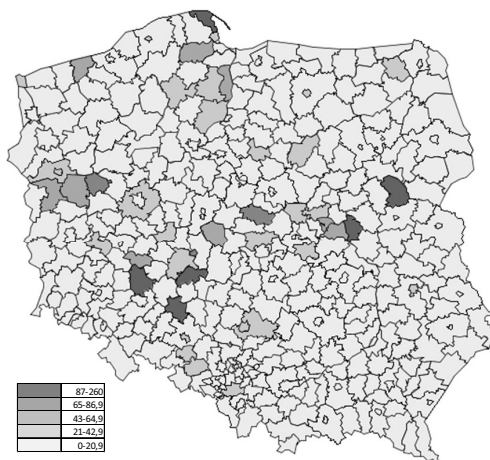


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

Jeśli chodzi o obywateli tych właśnie państw, to widzimy ich dużą koncentrację w kilku, kilkunastu powiatach, co zapewne odzwierciedla osiedlanie się pierwszych imigrantów z tych

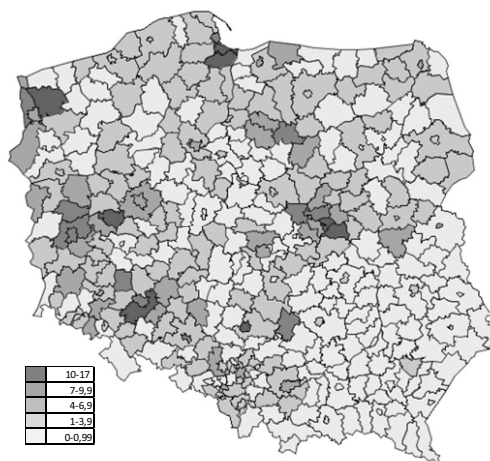
państw, a następnie spełnianie przez nich roli pionierów, wokół których powstawały skupiska następnych przyjezdnych korzystających z sieci istniejących już kontaktów. Miejscami takimi są np. ośrodki akademickie, w których studiujący tam w latach 1990. i 2000. obywatele Gruzji, Armenii czy Rosji osiedlali się, a niekiedy zawierali mieszane małżeństwa.

Mapa 6. Oświadczenia obywateli Mołdawii, wpisane do ewidencji w 2019 r. – według powiatu, w którym cudzoziemiec ma wykonywać pracę (na 10 tys. mieszkańców)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

Mapa 7. Oświadczenia obywateli Rosji, wpisane do ewidencji w 2019 r. – według powiatu, w którym cudzoziemiec ma wykonywać pracę (na 10 tys. mieszkańców)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS.

Jeśli chodzi o Rosjan, zastanawia brak podobieństw do imigrantów z Białorusi, czyli koncentracji na terenach bliskich granicy z Federacją Rosyjską. Nawet uwzględniając słabość gospodarczą województwa warmińsko-mazurskiego, oczekiwać należałoby zdecydowanie większej koncentracji imigrantów na terenach Trójmiasta i okolic. Całkowicie odmienny rozkład przestrzenny od tego oczekiwanego wskazywałby, iż to nie mieszkańcy Obwodu Kaliningradzkiego stanowią największą grupę Rosjan pracujących w Polsce.

Prezentowane dane odnośnie do zarejestrowanych oświadczeń pokazują wyraźnie nie tylko przestrzenne różnice w natężeniu liczby pracujących imigrantów w poszczególnych regionach, ale również odmienną intensywność migracji między poszczególnymi nacjami. Na ten stan rzeczy wpływa wiele czynników. Jednym z nich jest dostępność komunikacyjna, związana z kosztami i czasem podróży. W przypadku Ukraińców i Białorusinów koszty i czas podróży są najmniejsze w porównaniu z pozostałymi obywatelami krajów b. ZSRR. Kolejnym czynnikiem jest atrakcyjność gospodarcza poszczególnych regionów kraju, oferująca ciekawą pracę, możliwość wynajmu mieszkania w rozsądnej cenie. Badanie przeprowadzone w 2017 r. przez Narodowy Bank Polski (NBP) (Chmielewska i in. 2018) wykazało, że jedną z głównych przyczyn przyjazdu obywateli Ukrainy do Polski jest niezadowolający w ich kraju poziom płac. W 2017 r. przeciętne wynagrodzenie brutto w Polsce wynosiło ok. 1000 euro, a minimalna pensja kształtowała się na poziomie 500 euro, natomiast w Ukrainie było to odpowiednio 210 i 115 euro. W przypadku Ukraińców, którzy są coraz liczniejszą grupą pracowników w naszym kraju, nie bez znaczenia mają sieci migracyjne, które ułatwiają podjęcie decyzji o wyjeździe do pracy, stanowią bogate źródło informacji dla przyszłych pracowników.

Większość przyjeżdżających do Polski cudzoziemców kieruje się do regionów, gdzie przebywają już ich krewni i znajomi. Nie bez znaczenie na wybór miejsca pracy mają – wspomniane już kilkakrotnie – agencje pracy. Ich liczba na obszarach centralnej i zachodniej

części Polski jest o wiele większa niż w regionach wschodnich kraju. Nie bez wpływu na wybór miejsca do pracy ma polityka władz lokalnych. Coraz częściej wiele samorządów, zwłaszcza tych, które już doświadczają zmian demograficznych (starzenie się ludności, niska dzietność i migracja), m.in. jak regiony łódzki i opolski, próbuje swymi działaniami zachęcić pracowników ze Wschodu do przyjazdu, podjęcia legalnego zatrudnienia i osiedlenia się (Leśniewska 2019).

Podsumowanie

Dokonująca się od kilku lat liberalizacja przepisów w sferze zatrudniania imigrantów wychodzi naprzeciw potrzebom polskiego rynku pracy. Widoczne jest to m.in. w statystykach MRPiPS oraz ZUS, które pokazują stały wzrost liczby cudzoziemców na polskim rynku pracy. Jednocześnie, mimo iż województwo mazowieckie jest jednym z głównych miejsc docelowych dla obywateli państw b. ZSRR, to jednak w ostatnich latach na atrakcyjności zyskują również inne regiony. Województwa, takie jak: wielkopolskie, lubuskie, dolnośląskie czy łódzkie, w ostatnich latach stają się coraz bardziej intratnymi miejscami pracy.

Na dywersyfikację cudzoziemców ze Wschodu na terenie naszego kraju, zwłaszcza obywateli Ukrainy, istotny wpływ najprawdopodobniej mają agencje rynku pracy, których dynamika powstawania w ostatnich latach jest bardzo duża. Ponadto ich efektywność w rekrutowaniu pracowników jest znacznie lepsza niż pojedynczych firm, zwłaszcza że najczęściej prowadzą proces rekrutacji do pracy w krajach b. ZSRR, zwłaszcza w Ukrainie. Nie bez znaczenia w przestrzennym rozmieszczeniu na rynku pracy cudzoziemców mają, wspomniane wcześniej w tym artykule: sieci migracyjne, dostępność komunikacyjna czy polityka samorządów lokalnych, które borykają się z brakiem podaży pracowników na rynku pracy.

Ponadto rozmieszczenie przestrzenne Białorusinów na polskim rynku pracy różni się istotnie od rozkładu obywateli pozostałych krajów wschodnich. Może to świadczyć, po pierwsze, o innej strategii migracyjnej „zarobić i wrócić” lub, po drugie, że mamy do czynienia

z migracjami o charakterze wahadłowym, ale – aby to stanowczo stwierdzić – potrzebne są dalsze, bardziej pogłębione badania na tym obszarze. Badań takich, póki co, doczekali się w zasadzie tylko Ukraińcy, co wynika po części z ich liczby, a po części z tradycji badawczych, kontynuowanych w niektórych polskich ośrodkach od końca lat 1990.

Nie da się ukryć, że polska gospodarka zyskuje dzięki napływowi cudzoziemców ze Wschodu. Przykładem takich korzyści jest m.in. wypełnienie luki demograficznej czy choćby dodatkowe wpływy finansowe, jakie wnoszą cudzoziemcy do polskiego budżetu i ZUS. Jak wskazują analizy NBP suma przekazów pieniężnych cudzoziemców mieszkających w Polsce w 2019 r. kształtowała się na poziomie około 16 mld zł, co stanowiło ok. 0,7% PKB Polski.

Należy jednak pamiętać, że liberalizacja przepisów o zatrudnianiu cudzoziemców dotyczy jedynie obywateli kilku krajów zza wschodniej granicy, pomijając m.in. obywateli krajów azjatyckich. O tym, jak dalej będzie kształtować się skala migracji ze Wschodu do Polski, decyduje wiele czynników, zarówno społeczno-gospodarczych, jak i politycznych (uregulowań w zakresie rynku pracy i migracji, w tym gotowość do otwarcia się na obywateli innych krajów).

Bibliografia

- Brunarska, Z., Grott, M., Lesińska, M., 2012, *Migracje obywateli Ukrainy do Polski w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego: stan obecny, polityka, transfery pieniężne*, CMR Working Papers, No. 4 (40), <<http://www.migracje.uw.edu.pl/publikacje/migracje-obywateli-ukrainy-do-polski-w-kontekście-rozwoju-społeczno-gospodarczego-stan-obecny-polityka-transfery-pieniężne-2/>>.
- Brzózka, P., Sowa, S., 2016, *Praca w Łódzkiem. Coraz więcej Ukraińców pracuje w regionie łódzkim*, <<https://dzienniklodzki.pl/praca-w-lodzkiem-coraz-wiecej-ukraincow-pracuje-w-regionie-lodzkiem/ar/10341421>>.
- Chmielewska, I., Dobroczycki, G., Panuciak, A., 2018, *Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania*, Departament Statystyki NBP, Warszawa.
- Gmaj, K., 2005, *Imigranci na polskim rynku pracy w świetle opinii pracodawców*, <http://mighealth.net/pl/images/3/34/Imigranci_zarobkowi.pdf>.
- Górny, A., Grabowska-Lusińska, I., Lesińska, M., Okólski, M., red., 2010, *Transformacja nieoczywista. Polska jako kraj imigracji*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Górny, A., Kaczmarczyk, P., Szulecka, M., Bitner, M., Okólski, M., Siedlecka, U., Stefańczyk, A., 2018, *Imigranci w Polsce w kontekście uproszczonej procedury zatrudniania cudzoziemców. Raport z badań*, WISE Europa i Ośrodek Badań nad Migracjami UW, Warszawa.
- Górny, A., Kołodziejczyk, K., Madej, K., Kaczmarczyk, P., 2019, *Nowe obszary docelowe w migracji z Ukrainy do Polski. Przypadek Bydgoszczy i Wrocławia na tle innych miast*, <www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/11/raport-power.pdf>.
- Górny, A., Śleszyński, P., 2019, *Exploring the spatial concentration of foreign employment in Poland under the simplified procedure*, Geographia Polonica, Vol. 91 (3).
- GUS, 2018, *Cudzoziemcy na krajowym rynku pracy w ujęciu regionalnym Imigranci w Polsce*, Warszawa, <https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/default_stronaopisowa/6149/1/1/cudzoziemcy_na_krajowym_rynku_pracy_w_ujeciu_regionalnym-raport.pdf> (dostęp: 15.03.2019), <<http://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/11/raport-power.pdf>>.
- Kałuża-Kopias, D., 2013, *Demograficzne skutki migracji zagranicznych – przypadek Polski*, Space-Society-Economy, nr 12.
- Kałuża-Kopias, D., 2016, *Imigranci na polskim rynku pracy według statystyk MPiPS*, Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 258.
- Kałuża-Kopias, D., 2018, *Non-EU immigrants in the Polish labour market*, Economic and Environmental Studies.
- Kałuża-Kopias, D., Śmigielski, W., 2019, *Dylematy pomiaru imigracji zarobkowej na przykładzie województwa łódzkiego*, Wiadomości Statystyczne, nr 64 (6).
- Kawka I., 2019, *Prawne aspekty podejmowania pracy w Polsce przez cudzoziemców z państw spoza Unii Europejskiej*, Rocznik Administracji Publicznej, nr 5.
- Lesińska, M., 2019, *Działania samorządów wobec migracji w kontekście zmian demograficznych. Przykład trzech polskich województw*, Studia Regionalne i Lokalne, nr 3 (77).
- MRPiPS, 2020, *Cudzoziemcy pracujący w Polsce. Statystyki*, <<https://archiwum.mpiips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki>>.
- Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie podklas działalności według Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), w których wydawane są zezwolenia na pracę sezonową cudzoziemca, Dz.U. z 2017 r., poz. 2348.
- Strzelecki, P., 2020, *Imigranci w polskiej gospodarce – raport z badań ankietowych*, Departament Statystyki NBP, Warszawa.
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz.U. z 2020 r., poz. 1409.
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz.U. z 2013 r., poz. 1650.
- Wendt, J. A., Lewandowska, I., Wiskulski, T., 2018, *Migranci ukraińscy w Polsce w latach 2014–2017*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, nr 126.
- ZUS, 2019, *Cudzoziemcy w polskim systemie ubezpieczeń społecznych*, wyd. 2, Departament Statystyki i Prognoz Aktualnych ZUS, Warszawa, <<https://www.zus.pl/documents/10182/2322024/Cudzoziemcy+w+polskim+systemie+ubezpiecze%C5%84+spo%C5%82ecznych.pdf/4498fca6981d-a37c-3742-8e4e74e20a32>>.
- ZUS, 2020, *Ubezpieczenia emerytalne i rentowe*, Portal Statystyczny ZUS, <<https://ps.zus.pl/kategorie/ubezpieczeni/ubezpieczenia-emerytalne-i-rentowe>>.

Summary

After Poland's accession to the EU, the inflow of foreigners to the country was relatively small in the first years. The successive liberalization of legal provisions relating to the employment of immigrants, especially in relation to citizens of the former USSR countries, has resulted in the fact that for several years we have been seeing a high growth rate in the number of foreigners from the East taking up employment in Poland. The government's easing of regulations on immigrants' access to the Polish labor market was forced by the growing demand for employees, especially in industries such as industry and construction. The aim of this article was to show the scale of economic immigration to Poland in terms of regions. Moreover, for citizens of six countries established after the collapse of the USSR, namely: Armenia, Belarus, Georgia, Moldova, Russia and Ukraine, spatial analysis was made at the level of poviats (for 2019) and was based on a new procedure in force since January 2018 on seasonal work. The main source of data are the statistics of the Ministry of Family, Labor and Social Policy and the Social Insurance Institutions. The results of the analysis indicate that the Mazowieckie Voivodeship is one of the main destinations for citizens from the East, however, in recent years other regions of our country have also gained in attractiveness. Voivodeships such as: Wielkopolskie, Lubuskie, Dolnośląskie or Łódzkie have been gaining importance as jobs in recent years.

Key words

Immigrants from former USSR countries, employment of foreigner

Więcej o autorze

Dorota Kałuża-Kopias

ORCID ID: 0000-0001-5023-2596

Uniwersytet Łódzki

Katedra Demografii

Doktor nauk ekonomicznych, adiunkt w Katedrze Demografii UŁ. Członkini Rady Programowej Centrum Studiów Migracyjnych UŁ. Główne obszary badawcze to migracje ludności w kontekście rynku pracy oraz starzenia się ludności.